

Фінанси і банківська справа

УДК 336.77:332.1

М. А. Козоріз, І. С. Музика

Механізм управління кредитним потенціалом регіону

Розраховано рівень забезпеченості регіону кредитними ресурсами. Розроблено модель відтворення кредитного потенціалу регіону та запропоновано механізм управління його кредитним потенціалом.

Ключові слова: кредитний потенціал, регіон, рівні управління, модель відтворення, механізм управління.

Підвищення рівня самостійності регіонів в умовах наростання проявів глобалізації стало одним із стратегічних завдань розвитку національної економіки. Поглиблення регіоналізації соціально-економічних та фінансових процесів окреслило особливе значення вирішення проблем нарощення фінансових можливостей регіону та підвищення ефективності використання наявних фінансових ресурсів. Зміщення акцентів із централізованого управління на управління внутрірегіональне, в результаті чого роль та функції регіональних фінансів зростають (при очевидній асиметрії розвитку регіональних утворень з позицій їх ресурсо- та фінансозабезпеченості), вимагає розробки нових підходів до розв'язання проблем формування ресурсної бази, ефективного використання фінансових можливостей регіону, управління його фінансами і, відповідно, управління його кредитною складовою.

Дослідженням фінансових та кредитних джерел та управління ними на регіональному рівні присвячені праці багатьох науковців та практиків. В останні роки висвітленню цих проблем присвячені публікації вітчизняних дослідників, серед яких: О. Д. Василик, Г. В. Возняк, М. А. Гапонюк, А. О. Єпіфанов, М. А. Козоріз, К. М. Менькова, М. І. Скрипниченко, І. З. Сторонянська та багато інших.

Метою написання даної статті стало обґрунтування побудови моделі відтворення та розробка механізму управління кредитним потенціалом регіону, який за умов глобалізації та поглиблення регіоналізації в сучасній вітчизняній економіці потребує використання нових підходів до його реалізації.

Джерелом кредитних ресурсів в Україні є банківська система, оскільки саме на неї припадає лівова частка в акумулюванні вільних фінансових ресурсів суб'єктів господарювання та населення. Лише близько 7% загального обсягу активів фінансових установ припадає на небанківський сегмент фінансового ринку.

Рівень забезпеченості регіону кредитними ресурсами визначався сукупністю депозитів та кредитів юридичних та фізичних осіб у розрахунку на одну особу населення. Для порівняння було проведено розрахунки даного показника по Львівській області та загалом по банківській системі України (табл. 1). Порівняльний аналіз наведених даних дозволив зробити такі узагальнення.

Рівень кредитного потенціалу Львівської області з розрахунку на одну особу населення є меншим, ніж у середньому по Україні. Це пояснюється, в пер-

© М. А. Козоріз, І. С. Музика, 2012.

Таблиця 1

Розрахунок рівня забезпеченості регіону кредитними ресурсами*

Показники	2006	2007	2008	2009	2010
Львівська область					
Чисельність населення, осіб	2568413	2559779	2552929	2549600	2544700
Кошти залучені, всього, в розрахунку на одну особу, грн.:	3268	4777	6282	5668	6693,5
Кошти фізичних осіб, в розрахунку на одну особу	2664	3825	5174	4705	5596,8
Кошти юридичних осіб, в розрахунку на одну особу	604	953	1108	962	1096,7
Кредити надані, всього, в розрахунку на одну особу, грн.:	2861	4971	9031	7471	6526
Юридичним особам, в розрахунку на одну особу населення	1858	2857	4906	3917	3550
Фізичним особам, в розрахунку на одну особу населення	1002	2114	4125	3553	2975
Україна					
Чисельність населення, осіб	46646000	46372700	46143700	45962900	45778500
Кошти залучені, всього, в розрахунку на одну особу, грн.:	3923	5940	7740	7075	9934,8
Кошти фізичних осіб, в розрахунку на одну особу	2274	3525	4621	4569	6420,2
Кошти юридичних осіб, в розрахунку на одну особу	1649	2415	3119	2506	3514,6
Кредити надані, в розрахунку на одну особу, млн. грн.	5773	10467	17169	16493	16619,77
Юридичним особам, в розрахунку на одну особу	3594	5956	10242	10334	12079,8
Фізичним особам, в розрахунку на одну особу	1667	3313	5827	4842	4539,9

* Розраховано на основі даних офіційного сайту НБУ та держкомстату України.

шу чергу тим, що Львівщина за обсягами валового регіонального продукту з розрахунку на одну особу значною мірою відстає від середньодосягнутого рівня в Україні. Однак, скажімо, частка продукції сільського господарства, виробленої господарствами населення, у загальному обсязі сільського господарства у Львівській області є в 1,37 разу вищою, ніж у середньому по Україні; дещо вищою є і частка виробленої в області продукції тваринництва – 1,19 разу порівняно з середньо досягнутим рівнем по Україні. По-друге, причини криються у структурі виробничо-господарської діяльності регіону і, відповідно, рівні попиту на фінансові ресурси та у можливостях суб'єктів господарювання економіки регіону до повернення кредитів. Очевидним є певне відставання області від середнього по кра-

їні рівня забезпеченості кредитними ресурсами. Ситуація вимагає пошуку ефективніших підходів до управління кредитним потенціалом регіону з урахуванням того, що на практиці, при задекларованій на державному рівні політиці, спрямованій на регіоналізацію економіки, зберігається досить жорсткий вплив вертикалі влади на регіон, особливо щодо управління його фінансовими ресурсами.

Ступінь використання кредитного потенціалу регіону визначається співвідношенням обсягів залучених коштів до виданих кредитів. Проведені дослідження показали, що його якість має хвилюподібну тенденцію та є недостатньо ефективною. У 2006 та 2010 рр. область залучала для кредитування економіки зовнішні джерела кредитних ресурсів (значення отриманих показників вище 100% – 114,22% та 104,26% відповідно), у 2007-2009 рр. спостерігалася тенденція до зниження зацікавленості банківського сектору економікою регіону, і, відтак, відтік кредитних ресурсів за його межі (96,1% 70,13% та 76,92% відповідно). Звичайно, вплив світової фінансової кризи є очевидним, фінансово-кредитні установи в період 2007-2009 рр. суттєво знизили кредитування галузей економіки загалом, проте «відплив» з регіону (2008 р.) майже 30% залучених коштів свідчить про неефективну діяльність регіональної системи управління кредитним потенціалом.

Проведений аналіз дозволяє констатувати, що регіональна кредитна система потребує розробки нових підходів до управління нею, розробку механізму управління регіональним кредитним потенціалом, виходячи не тільки з наявних кредитних ресурсів, а й з можливостей його збільшення за рахунок виявлення резервів та впровадження нових технологій управління. Мета побудови такого механізму полягає у забезпеченні ефективності системи взаємодії всіх елементів, залучених до цього процесу, враховуючи джерела створення кредитних ресурсів регіону та вплив факторів усіх ієрархічних рівнів на їх формування та використання. Дія механізму має спиратися на принципи, які дозволять досягти максимальної ефективності використання потенціалу з метою забезпечення стійкості соціально-економічного розвитку регіону, а саме: принцип синхронності розвитку усіх рівнів (макро-, мезо-, мікро-), скерованим на створення умов для підвищення економічної та соціальної ефективності діяльності, пов'язаної з формуванням та використанням кредитних ресурсів регіону; принцип адаптації до змін зовнішнього середовища, який має бути спрямований на отримання максимально позитивного результату від використання факторів дії зовнішніх рівнів через мобільне реагування на їх зміни за допомогою коректування прийнятих рішень; принцип системності, який передбачає можливість здійснювати вибір першочергових завдань з використання кредитних ресурсів з метою їх вирішення; принцип стимулювання, що передбачає зацікавленість усіх сторін у досягненні максимального результату, збільшення кредитних потоків та підвищення ефективності їх використання; принцип транспарентності, який передбачає можливість інформаційного забезпечення контролюючих органів, суб'єктів господарювання, населення при потребі отримати повну та достовірну інформацію щодо регіональних кредитних потоків. Саме в разі дотримання цих принципів можуть відкритися нові можливості та перспективи розвитку кредитного потенціалу регіону на засадах стійкості, стабільності розвитку, ефективності та безпеки.

Досягнення максимальної ефективності функціонування системи управління кредитним потенціалом регіону з точки зору процесного підходу повинно включати:

- управління процесом формування потенціалу та його складових елементів, формування адекватного потребам та можливостям регіону сектору фінансових послуг, розвиток страхового ринку та ринку цінних паперів; створення належних умов для формування фінансових ресурсів суб'єктів господарювання та населення;
- управління процесом використання потенціалу – кредитування суб'єктів економіки регіону; створення умов розподілу та перерозподілу фінансових / кредитних потоків, підвищення ефективності їх використання (підвищення результативності та ефективності діяльності);
- управління процесом нарощення потенціалу, що передбачає створення належних умов для накопичення заощаджень та перетворення їх у кредитні ресурси задля досягнення стабільності та ефективності розвитку регіону;
- управління кредитними відносинами, які виникають у процесі формування та використання кредитного потенціалу між усіма суб'єктами та об'єктами управління;
- управління ризиками, що виникають чи можуть виникнути в процесі формування та використання кредитного потенціалу регіону на усіх ієрархічних рівнях управління.

Іншими словами, управління кредитним потенціалом регіону має базуватися на процесах відтворення його кредитних ресурсів. Для побудови моделі відтворення кредитного потенціалу регіону, представленої на рис. 1, було взято за основу класичну трисекторну модель кругообігу капіталу, в основу якої покладений взаємозв'язок трьох економічних суб'єктів: «домогосподарства», «суб'єкти господарювання», «держави». Оскільки на кредитний потенціал регіону здійснюється взаємовплив фактори усіх рівнів, в тому числі й міжнародного, при розробці моделі ми виходили з положень та міркувань, що:

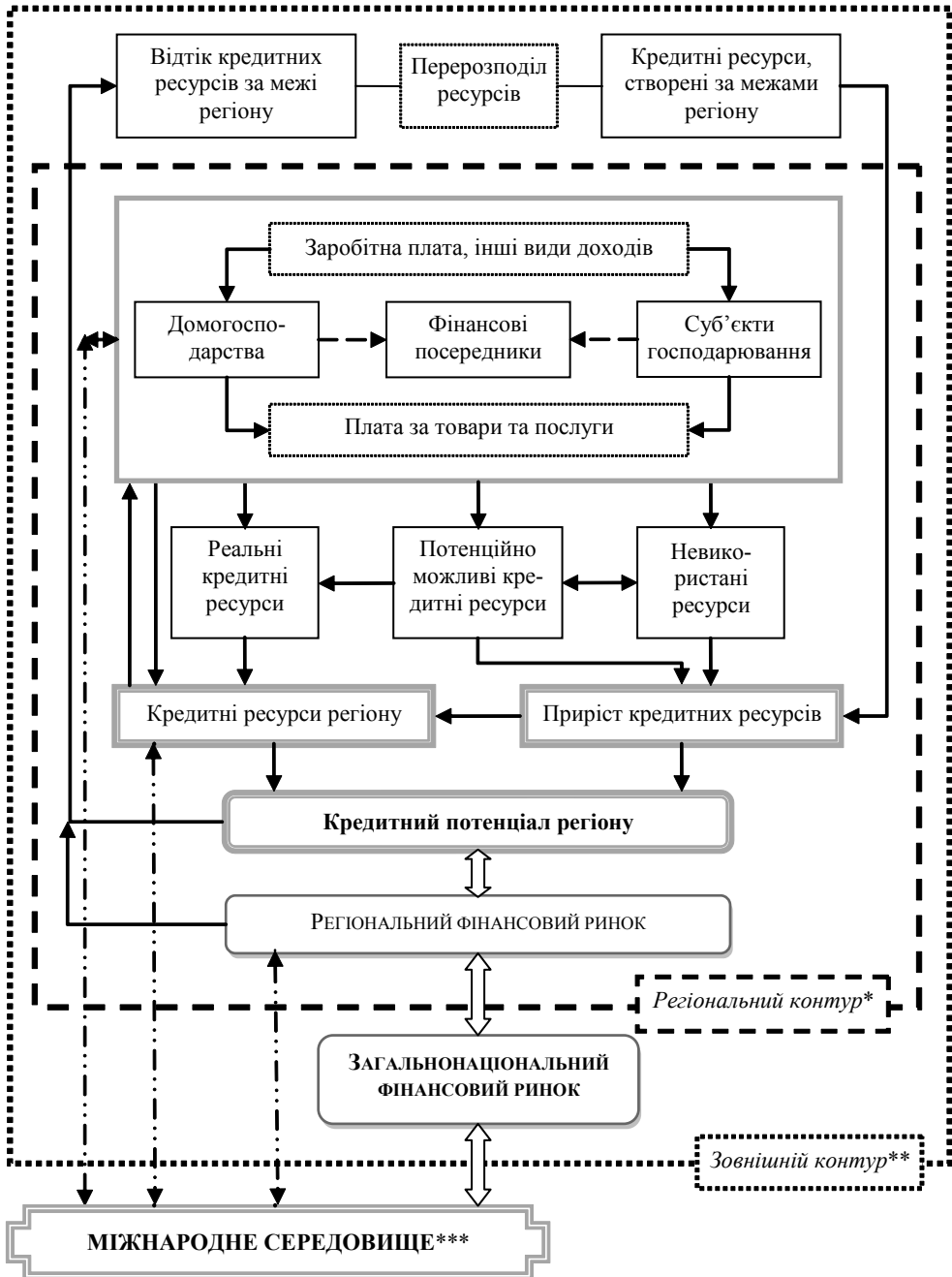
- по-перше, будь-яка економічна модель передбачає наявність чітко визначених взаємозв'язків між усіма рівнями її застосування;
- по-друге, в межах моделі фінансові (грошові, кредитні, інші) потоки є вхідними (всередину системи) та вихідними (за її межі);
- по-третє, процес формування та використання кредитного потенціалу регіону забезпечується безперервно з урахуванням усіх його складових та всіх задіяних суб'єктів.

Було виокремлено три взаємопов'язані контури, в межах яких відбувається формування, рух, розподіл, перерозподіл кредитних ресурсів регіону.

Розроблена модель є дещо звуженою, не передбачає врахування дії інструментів, пов'язаних із доходами місцевих органів влади від господарської діяльності, податковими та бюджетними надходженнями регіонального рівня. Така позиція обумовлюється тим, що основним джерелом кредитних ресурсів регіону виступають кошти фізичних та юридичних осіб, акумульовані через фінансово-кредитні установи.

Спираючись на вищевикладені міркування, пропонуємо розглядати механізм управління кредитним потенціалом регіону як триблоковий взаємопов'язаний цикл (рис. 2). Суб'єктами управління виступають:

- зовнішнє управління (управління центрального рівня), суб'єктами якого виступають держава, міжнародне середовище, материнські структури фінансово-кредитних установ, міжнародні кредитні організації тощо;

* Регіональний контур – рух кредитних ресурсів у межах конкретного регіону
 ** Зовнішній контур – рух кредитних ресурсів у межах країни
 *** Міжнародне середовище – взаємозв'язок між регіональним та зовнішнім контуром та закордонними носіями – «донорами» кредитних ресурсів

Рис. 1. Модель відтворення кредитного потенціалу регіону

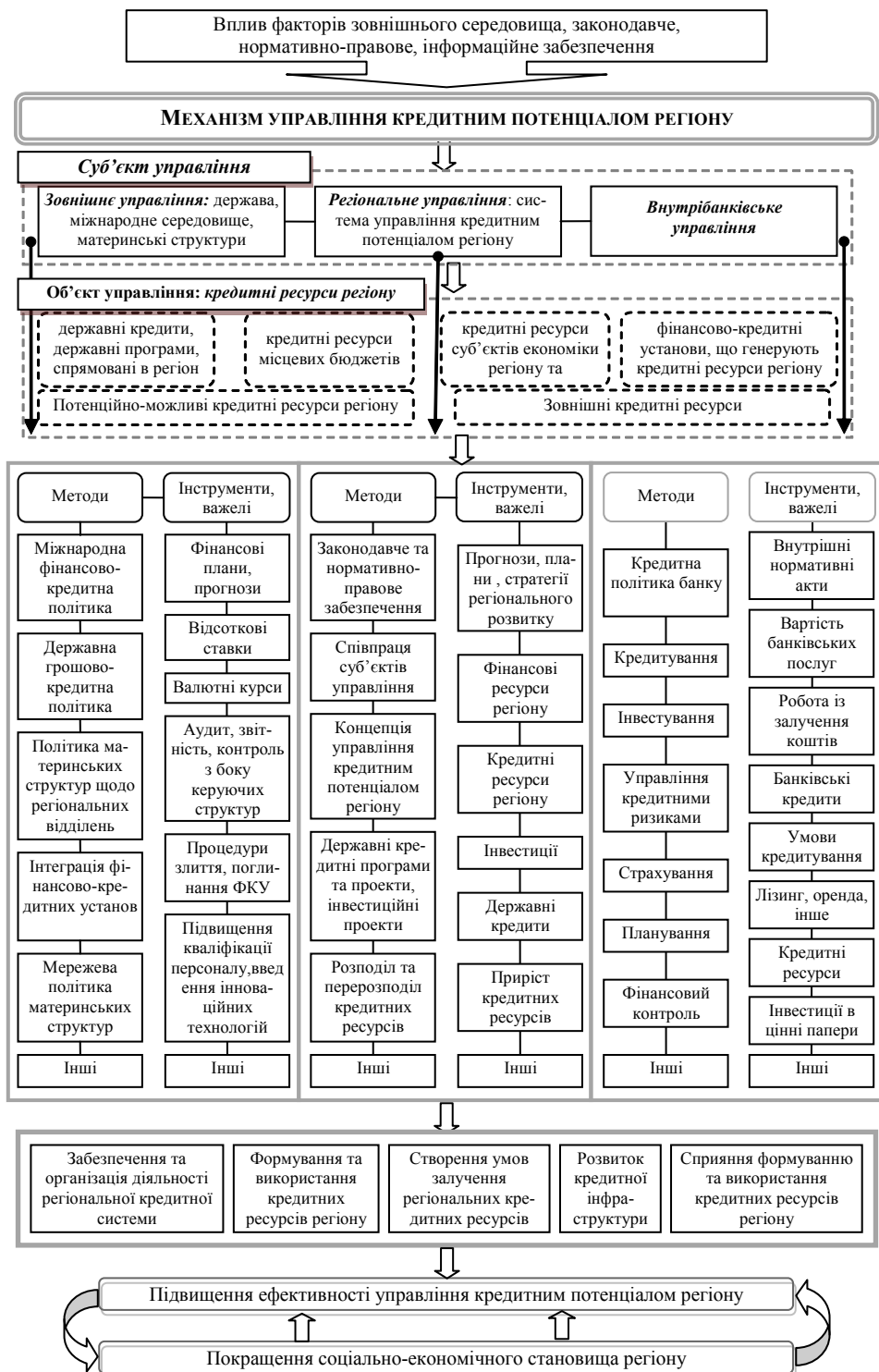

Рис. 2. Механізм управління кредитним потенціалом регіону

- регіональне управління, суб'єктом якого виступає система управління кредитним потенціалом регіону – органи місцевого самоврядування, регіональне відділення НБУ;
 - внутрібанківське управління кредитною діяльністю.
- Об'єктом управління виступають кредитні ресурси регіону.

Блок перший – процеси, що відповідають загальнонаціональному управлінню та здійснюються на рівні державних органів влади, міжнародного середовища – в першу чергу материнських структур фінансових посередників, розташованих за межами країни. Методами управління цього рівня є: міжнародна фінансово-кредитна політика держави, державна грошово-кредитна політика, відсоткові ставки, встановлені центральними органами управління для фінансово-кредитних установ; політика материнських структур (вітчизняних та закордонних) щодо власних регіональних відділень; інтеграція фінансово-кредитних установ; процеси глобалізації у фінансовій сфері.

Інструментами, за допомогою яких на цьому рівні здійснюється управління, є: фінансові плани, прогнози; офіційні валютні курси,

- встановлені для фінансово-кредитних установ; процеси внутрішнього та зовнішнього аудиту, контроль, звітність, що надається керуючим (материнським структурам) фінансово-кредитним установам регіону; процедури злиття, поглинання фінансово-кредитних установ; впровадження нових інноваційних технологій, мережева політика материнських структур, кадрове забезпечення, в тому числі підвищення кваліфікації персоналу тощо. Наслідком дії представленого інструментарію має стати забезпечення й організація діяльності регіональної кредитної системи, а також окреслення процесів управління формуванням та використанням кредитних ресурсів регіону.

Блок другий. Регіональне управління. Здійснюється за допомогою таких методів та інструментів їх реалізації: законодавчого та нормативно-правового забезпечення центральних органів влади та відповідних органів влади на місцях; співпраці регіональних органів влади, регіональних відділень НБУ та фінансових посередників, розташованих на території області; концепції управління кредитним потенціалом регіону, що має містити такі елементи: оцінку кредитного потенціалу регіону; моніторинг його використання; оцінку ефективності регіональної кредитної політики; розробку механізмів стимулювання розвитку кредитного потенціалу регіону; виявлення та оцінку пов'язаних з цим ризиків; державних кредитних програм та проектів, інвестиційних проектів щодо регіонального розвитку; можливості часткового розподілу та перерозподілу кредитних ресурсів, створених на території області; кредитної політики на місцях регіональних відділень НБУ; прогнозів, стратегій, програм розвитку регіону; фінансових, кредитних ресурсів регіону, інвестицій; спрямованого в регіон державного кредиту; забезпечення приросту кредитних ресурсів регіону; доходів та заощаджень населення, ступеня довіри населення регіону до фінансово-кредитних установ. Окрім переліченого інструментарію, уваги заслуговує необхідність врахування на регіональному рівні процесів інтернаціоналізації банківської діяльності та фінансових ринків, подальше посилення фінансової глобалізації та посилення конкуренції між регіонами в умовах обмеженості ресурсів. На тлі цього – активізація системи управління регіонів щодо пошуку можливостей для забезпечення їх фінансової, в тому числі й кредитної, самодостатності. Результатом дії окреслених інструментів має

стати створення умов для приросту кредитних ресурсів регіону, забезпечення максимальної ефективності регіонального кредитування, досягнення паритету між рівнем створених кредитних ресурсів та їх часткою у кредитуванні суб'єктів господарювання регіону.

До *третього блоку* «Внутрібанківське управління» віднесено найповніший перелік інструментів, який поєднує як суто внутрібанківський менеджмент, так і симбіоз впливу управління центрального рівня та регіональної координації. Цей блок охоплює усі аспекти управління, включає цілу низку дрібних, детальних організаційно-економічних та фінансових різновидів внутрібанківського менеджменту.

Основними завданнями внутрібанківського менеджменту є побудова складної системи відносин, пов'язаної з оптимальною організацією взаємодії великої кількості елементів складної динамічної системи – фінансово-кредитної установи, а також вибір оптимальної моделі її функціонування, що передбачає управління нею як системою взаємозв'язків фінансово-економічних, структурно-функціональних та функціонально-технологічних параметрів. У зв'язку з цим до «Інші» слід відносити в тому числі: активні та пасивні операції; розрахунково-касові операції, виконання нормативів та фінансово-економічних показників; внутрібанківський аудит, контроль, роботу з підвищення кваліфікації персоналу, впровадження нових банківських технологій, проведення оптимізації за необхідністю мережевої / філіальної політики в регіоні тощо. Результат дії цього інструментарію дає можливість забезпечити: розвиток регіональної кредитної інфраструктури, сприятиме формуванню та ефективному використанню кредитних ресурсів регіону і, як наслідок, покращенню соціально-економічного становища регіону.

На думку Б. Вейнгаста [2], «уряд, достатньо сильний, щоб забезпечити захист прав власності і виконання контрактів, є також і достатньо сильним для конфіскації певної частини добробуту своїх громадян». Гарантія захисту інтересів громадян від посягань сильних органів державної влади вбачається у використанні децентралізованої моделі управління, яка дозволяє зберегти конкурентні відносини і базується на трьох основних умовах:

- 1) більшість повноважень з державного регулювання економіки належать регіональним органам влади;
- 2) забезпечується вільний рух товарів і факторів виробництва між регіонами;
- 3) регіональні органи влади діють в умовах жорстких бюджетних обмежень, під якими розуміється відсутність доступу до грошової емісії і необмежених запозичень, а також відсутність підтримки регіональних органів влади центральними за дефіциту регіонального бюджету [3].

Дані твердження, на нашу думку, є цілком слушними у плані їх застосування щодо дії механізму управління кредитним потенціалом регіону, що має проявлятися через:

- 1) підвищення ефективності дії механізму управління кредитним потенціалом регіону шляхом оптимізації відтворення кредитних ресурсів регіону, що сприятиме досягненню ефективності регіональної кредитної політики, а це, своєю чергою, має забезпечити досягнення мети управління кредитним потенціалом регіону – зростання фінансового потенціалу регіону. Як наслідок – підвищення капіталізації регіону і в результаті – забезпечення його сталого соціально-економічного розвитку;

- 2) регіон функціонує строго в межах жорсткого законодавчого та нормативно-правового поля. Вплив центрального рівня влади на усі аспекти його життєдіяльності є визначальним. Однак, як було викладено вище, основним акумулятором та «розподільником» кредитних ресурсів регіону виступають фінансово-кредитні посередники, розташовані на території регіону, в основному – це комерційні банки. Тобто саме вони є найпотужнішими «гравцями» у процесі відтворення кредитних ресурсів регіону. А отже саме через них переважно й відбувається формування та використання кредитного потенціалу регіону. Тому задля підвищення ефективності управління кредитним потенціалом регіону необхідне створення максимально сприятливих умов діяльності фінансових посередників у регіоні, залучення їх в інвестиційні регіональні проекти на пільгових умовах, надання їм пріоритетності у виборі інвестиційних проектів регіонального рівня, що створить стимули до результативного використання кредитних ресурсів, забезпечить підвищення ефективності регіонального кредитування задля задоволення потреб соціально-економічного розвитку регіону.

Список використаних джерел

1. Пшик Б. І. Фінансово-кредитні відносини в Україні: становлення, розвиток, напрями вдосконалення : [монографія] / Б. І. Пшик ; Ін-т регіональних досліджень НАН України. – К. : УВС НБУ, 2011. – 551 с.
2. Weingast B. The economic role of political institutions: market-preserving federalism and economic development / B. Weingast // Journal of law economics and organization. – 1995, Vol.11. – №1. – P. 1-14.
3. Західна О. Р. Механізми забезпечення стійкості фінансової системи регіону: дис. канд. екон. наук. : 08.00.08 / О. Р. Західна. – Львів, 2011. – 192 с.
4. Фінанси регіону: теорія, проблеми, практика : [монографія] / М. А. Козоріз, А. Я. Кузнецова, І. З. Сторонянська, Г. В. Возняк. – К. : УВС НБУ, 2010. – 222 с.

Козоріз М. А., Музика І. С. Механізм управління кредитним потенціалом регіона.

Расчитан уровень обеспеченности региона кредитными ресурсами. Разработана модель воспроизводства кредитного потенциала региона и предложен механизм управления его кредитным потенциалом.

Ключевые слова: кредитный потенциал, регион, уровни управления, модель воспроизводства, механизм управления.

Kozoriz M. A., Muzika I. S. Mechanism of Management of Region's Credit Potential.

The level of region's provision with credit resources is calculated. The model of region's credit potential reproduction is developed and the mechanism of its credit potential management is offered.

Key words: credit potential, region, management levels, model of reproduction, management mechanism.

Надійшло 09.12.2012 р.